

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA NASRIY VA SHE'RIY ASARLAR USTIDA ISHLASHDAGI O'ZIGA XOSLIKLAR

Sariqboyeva Z.

*Andijon davlat pedagogika instituti maktabgacha
ta'lim nazariyasi kafedrası o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: maktabgacha ta'lim, nasr, she'riyat, erta savodxonlik, kognitiv rivojlanish, lingvistik mahorat, hissiy aql.

Ключевые слова: дошкольное образование, проза, поэзия, ранняя грамотность, когнитивное развитие, языковые навыки, эмоциональный интеллект.

Key words: preschool education, prose, poetry, early literacy, cognitive development, linguistic skills, emotional intelligence.

Kirish. Maktabgacha ta'lim bolalarning umrbod o'qishi va rivojlanishi uchun poydevor yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Yosh o'quvchilarga nasriy va she'riy asarlarni tanishtirish ularning kognitiv, lingvistik va hissiy o'sishini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida Nasr va she'riyat bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqiladi, ushbu adabiy shakllarni erta bolalik ta'limiga qanday qilib samarali kiritish mumkinligi o'rganiladi.

Ko'pgina tadqiqotlar tilni rivojlantirish va bilim qobiliyatlarini rivojlantirishda adabiyotga erta ta'sir qilish muhimligini ta'kidlaydi. Vygotskiyning proksimal rivojlanish zonasi (ZPD) nazariyasi hikoya qilish va she'riyat orqali osonlashtirilishi mumkin bo'lgan ta'limdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirning rolini ta'kidlaydi. Xuddi shunday, Piagetning kognitiv rivojlanish bosqichlari bolalarni yoshiga mos adabiy tarkibga jalb qilish muhimligini ta'kidlaydi. Neuman va Roskos (2005) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, adabiy boy muhit yosh bolalarda so'z boyligini oshirish va hikoya qilish qobiliyatini oshiradi.

Muhokama va natijalar. Ushbu tadqiqotda sinfdagi kuzatuvlar, maktabgacha tarbiyachilar bilan suhbatlar va bolalarning adabiy faoliyatga bo'lgan munosabatini tahlil qilish kabi sifatli yondashuv qo'llaniladi. Olti oy davomida

beshta maktabgacha ta'lim muassasasidan ma'lumotlar to'planib, Nasr va she'riyat qanday joriy etilganligi va bolalarning faollik darajalariga e'tibor qaratildi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida nasriy va she'riy asarlar bilan ishlash yosh bolalarni jalb qilish va ularning rivojlanish ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash uchun turli xil noyob yondashuvlar va mulohazalarni o'z ichiga oladi. Bu erda ba'zi asosiy xususiyatlar:

1. Rivojlanish Muvofiqligi

- Kognitiv rivojlanish: maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim qobiliyatlariga mos keladigan asarlarni tanlang. Oddiy syujetlar, aniq mavzular va sodda til juda muhimdir.
- Tilni rivojlantirish: lug'at, tushunish va ifodali til ko'nikmalarini oshirish uchun Nasr va she'riyatdan foydalaning.
- Hissiy rivojlanish: bolalarga his-tuyg'ularni tushunish va ifoda etishga yordam beradigan hikoyalar va she'rlarni tanlang.

2. Interaktiv Texnikalar

- O'qish-Alouds: bolalarni ifodali o'qish bilan shug'ullanish. Hikoyalar va she'rlarni hayotga tatbiq etish uchun turli xil ovozlari, yuz ifodalari va imo-ishoralardan foydalaning.
- Takrorlash: hikoyalar va she'rlarni takrorlash til va tushunchalarni mustahkamlashga yordam beradi.
- Qo'ng'iroq va javob: bolalarni satrlarni takrorlash, natijalarni bashorat qilish yoki savollarga javob berish orqali faol jalb qiling.

3. Multisensorli Ta'lim

- Ko'rgazmali qurollar: hikoyalar va she'rlarni yanada qiziqarli va tushunarli qilish uchun illyustratsiyalar, qo'g'irchoqlar yoki rekvizitlardan foydalaning.
- Audio qo'llab-quvvatlash: musiqa, ovoz effektlari va she'rlar va hikoyalar yozuvlarini qo'shing.
- Kinestetik faoliyat: hikoyalarni ijro etish yoki ritmik she'rlarga raqs tushish orqali harakatni birlashtirish.

4. Ijodiy Ifoda

- San'at va hunarmandchilik: bolalarni hikoyalar va she'rlar asosida rasm chizish yoki hunarmandchilik qilishga undash.
- Dramatizatsiya: oddiy rolli o'yinlar yoki qo'g'irchoq teatrlari bolalarga rivoyatlarni o'zlashtirish va ifoda etishga yordam beradi.
- Ijodiy yozish: katta maktabgacha uchun, hikoyalar yoki oddiy she'rlar uchun o'z negativ yaratish kabi faoliyati rag'batlantirish mumkin.

5. Madaniy va ijtimoiy kontekst

- Xilma-xillik: inklyuzivlikni rivojlantirish va bolalarning istiqbollarini kengaytirish uchun turli madaniyatlarning hikoyalari va she'rlarini qo'shing.

- Axloqiy darslar: maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mos ijobiy qadriyatlar va ijtimoiy me'yorlarni etkazadigan asarlarni tanlang.

6. O'qituvchining ro'li

- Modellashtirish: o'qituvchilar ifodali o'qish va adabiyotga g'ayratli munosabatni modellashtirishlari kerak.
- Yo'l-yo'riq: tushunishni chuqurlashtirish uchun munozaralar va tadbirlar davomida yumshoq yo'l-yo'riq va yordam bering.
- Baholash: kelajakdagi tadbirlarni moslashtirish uchun bolalarning javoblari va ishtirokini kuzatish va baholash.

7. Ota-Onalarning Ishtiroki

- Uyda o'qish: ota-onalarni o'z farzandlariga uyda o'qishga undash, sinfda o'rganilganlarni mustahkamlash.
- Almashish sessiyalari: ota-onalar bolalikdagi sevimli hikoyalari va she'rlarini sinf bilan baham ko'rishlari mumkin bo'lgan mashg'ulotlarni tashkil qiling.

8. Birlashtirish Texnologiyasi

- Raqamli kitoblar: bolalarni boshqa formatda jalb qilish uchun elektron kitoblar va interaktiv hikoya ilovalaridan foydalaning.
- Multimedia taqdimotlari: boy hikoya qilish tajribasini yaratish uchun audio, video va interaktiv elementlarni birlashtiring.

Faoliyat misollari

- Hikoya doiralari: bolalarni umumiy o'qish seanslari uchun aylanaga to'plang.
- She'rlar: bolalarga qisqa she'rlarni yodlash va o'qish.
- Hikoya xaritasi: hikoyadagi voqealar ketma-ketligini tasvirlash uchun vizual xaritalardan foydalaning.
- Qofiya vaqti: fonologik ongni oshirish uchun she'rlardagi so'z va tovushlarni qofiyalashga e'tibor qarating.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida nasriy va she'riy asarlar bilan ishlash ijodkorlik, interfaol metodlar va bola rivojlanishini chuqur tushunishni talab qiladi. Adabiyotni qulay, yoqimli va mazmunli qilish orqali o'qituvchilar yosh bolalarda o'qish va hikoya qilishga umrbod muhabbat uyg'otishi mumkin.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limda nasriy va she'riy asarlarni birlashtirish ko'p foyda keltiradi. She'riy shakllar musiqiyli va qisqaligi tufayli yosh bolalarni til go'zalligi bilan tanishtirish uchun idealdir. Nasriy asarlar o'zlarining hikoya elementlari bilan bolalarning hikoya qilish qobiliyatlari va tasavvurlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchilarning ta'kidlashicha, ikkala shaklni birlashtirish kognitiv va hissiy o'sishning turli jihatlariga mos keladigan savodxonlikni rivojlantirishga muvozanatli yondashuvni yaratdi.

Xulosa. Maktabgacha ta'limda nasriy va she'riy asarlarning integratsiyasi yosh bolalarda yaxlit rivojlanishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu adabiy shakllar nafaqat lingvistik mahoratni oshiradi, balki hissiy va kognitiv o'sishga ham hissa qo'shadi. O'qituvchilarni boy va qiziqarli o'quv muhitini yaratish uchun Nasr va she'riyat aralashmasidan foydalanishga undash kerak.

O'quv dasturini ishlab chiqish: rivojlanishning turli jihatlarini qo'llab-quvvatlash uchun maktabgacha ta'lim dasturlariga Nasr va she'riyatning muvozanatli aralashmasini kiriting.

O'qituvchilarni tayyorlash: o'qituvchilarga bolalarni Nasr va she'riyat bilan tanishtirish va jalb qilishning samarali usullari bo'yicha treninglar o'tkazish.

Ota-onalarning ishtiroki: o'rganishni kuchaytirish uchun ota-onalarni uyda farzandlari bilan Nasr va she'r o'qishga undash.

Resurs mavjudligi: maktabgacha ta'lim muassasalarida yoshga mos keladigan turli xil adabiy asarlarga kirishni ta'minlash.

Interfaol tadbirlar: bolalarning qiziqishi va faolligini saqlab qolish uchun Nasr va she'riyat atrofida interaktiv va multisensorli tadbirlarni ishlab chiqish.

Adabiyotlar:

1. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi davlat ta'lim standarti // Boshl. ta'l. jurnali. Toshkent, 2005. №5. 5, 6, 8-9-betlar.
2. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi o'quv dasturi // Boshl. ta'l. jurnali. Toshkent, 2005. №5. 21- 33 – betlar.
3. Zunnunov A. va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. T.: O'qituvchi, 1992.
4. Rafiev A. Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosi va imlosi. T.: 2003.
5. G'ulomov A. Ona tili o'qitish printsiplari va metodlari. T.: O'qituvchi, 1992.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada nasriy va she'riy asarlarni maktabgacha ta'limga integratsiyalashning o'ziga xos xususiyatlari va metodologiyalari ko'rib chiqilgan. U yosh bolalarni adabiyotga ta'sir qilishning kognitiv, hissiy va lingvistik afzalliklarini ta'kidlaydi va samarali amalga oshirish strategiyalari haqida amaliy tushunchalar beradi. Tadqiqot mavjud adabiyotlarga asoslanadi va so'nggi ta'lim amaliyotidan olingan natijalarni taqdim etadi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются особенности и методика интеграции прозы и поэзии в дошкольное образование. В нем подчеркиваются когнитивные, эмоциональные и лингвистические преимущества знакомства маленьких детей с литературой и даются практические идеи по эффективным стратегиям реализации. Исследование основано на существующей литературе и представляет результаты недавней образовательной практики.

SUMMARY

This article examines the specific features and methodologies of integrating prose and poetry into preschool education. It highlights the cognitive, emotional, and linguistic benefits of exposing young children to literature and provides practical insights into effective implementation strategies. The study builds on existing literature and presents findings from recent educational practice.